

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ			
1. Датум и орган који је именовео комисију: 08.03.2024. године. Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду			
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :			
1.	др Јована Чикић презиме и име	ванредни професор звање	Социологија, 01.10.2019. ужа научна област и датум избора
	Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет установа у којој је запослен-а	председник функција у комисији	
2.	др Марица Петровић презиме и име	доцент звање	Социологија, 31.10.2019. ужа научна област и датум избора
	Пољопривредни факултет, Нови Сад установа у којој је запослен-а	члан функција у комисији	
3.	др Ана Билиновић Рајачић презиме и име	ванредни професор звање	Социологија, 15.03.2022. ужа научна област и датум избора
	Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет установа у којој је запослен-а	члан - ментор 1 функција у комисији	
4.	др Алексеј Кишјухас презиме и име	ванредни професор звање	Социологија, 01.11.2020. ужа научна област и датум избора
	Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет установа у којој је запослен-а	члан - ментор 2 функција у комисији	
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ			
1. Име, име једног родитеља, презиме: Лидија, Шандор, Терек			
2. Датум рођења, општина, држава: 16.06.1983. године, Кикинда, Србија			
3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Филозофски факултет у Новом Саду, МАС Социологија, мастер социолог			
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2014. година, ДС Социологија			
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:			

Теорије неутрализације и нормализације насиља као аналитички оквир за објашњење насилног понашања деце и младих у Србији

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.

Докторска дисертација *Теорије неутрализације и нормализације насиља као аналитички оквир за објашњење насилног понашања деце и младих у Србији* кандидаткиње Лидије Терек написана је на српском језику, латиничним писмом. На самом почетку приказана је Кључна документацијска информација, уз Сажетак и Кључне речи. Докторска дисертација састоји се од шест поглавља и написана је на укупно 262 странице. Текст дисертације садржи девет табела, шест слика и два графикона. Ауторка се позива на 367 референци, 256 електронских извора, као и 18 правних аката.

Докторска дисертација започиње *Уводом* (стр. 1-7) у оквиру којег кандидаткиња дефинише предмет истраживања, одређује основну и помоћне хипотезе, као и циљеве и очекиване резултате истраживања.

У наредном поглављу *Појам и карактеристике насилног понашања деце и младих у Србији* (стр. 8-32), кандидаткиња дефинише појам насиља, као и појам деце и младих. Уједно излаже преглед истраживања на тему насилног понашања деце и младих у Србији, са фокусом на насиље у школама, дигитално насиље, насиље у спорту, насиље према родитељима, као и карактеристике малолетничке делинквенције.

У поглављу *Теоријски оквир: неутрализација, нормализација и легитимација насиља* (стр. 33-84), кандидаткиња успоставља теоријски оквир за анализу проблема. У овом поглављу кандидаткиња дефинише и анализира теорије неутрализације и нормализације насиља из социопсихолошке и криминолошке перспективе, као и њихове кључне аспекте. Комбиновањем становишта поменутих теорија, понуђен је теоријски оквир којим може да се објасни каузална веза између вишедеценијских процеса неутрализације, нормализације и легитимизације насиља у Србији и распрострањености насилног понашања деце и младих данас. Како би се боље разумела импликација процеса нормализације и неутрализације на понашање појединаца, пре анализе ових теорија представљени су начини на које се интернализују девијантни обрасци понашања.

У поглављу *Деведесете године XX века – деценија пролиферације насиља у српском друштву* (стр. 85-116), кандидаткиња, кроз специфичне наративе о насиљу, анализира друштвене догађаје и процесе који су обликовали југословенско и српско друштво крајем осамдесетих и током деведесетих година прошлог века, и који су довели до друштвене аномије, промене вредносног система и до усвајања насиља као легитимног начина реаговања у конфликтним ситуацијама.

У наредном поглављу *Нормализација и неутрализација насиља у српском друштву након демократских промена 2000. године* (стр. 117-203), кандидаткиња указује на начине на које су вредности устаљене током деведесетих година 20. века наставиле да обликују односе и понашања људи у свим сегментима друштвеног живота. Кандидаткиња истиче да су у различитим сферама друштва (из бројних разлога) примењивани разнолики начини нормализације и

неутрализације насиља, и фокусира се на њихову анализу и објашњење.

У *Закључку* (стр. 204-211) су сумирани најважнији налази дисертације и извршена је њихова интерпретација. Потом је указано на научни значај и допринос дисертације, као и на могуће правце даљег истраживања ове тематике. На крају су представљени могући механизми превенције и сузбијања насиља деце и младих у нашем друштву.

Завршни делови дисертације обухватају податке о коришћеној литератури (стр. 212-238), електронским изворима података (стр. 239-260) и правним актима (стр. 261-262).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација кандидаткиње Лидије Терек успешно обједињује теоријска и емпиријска сазнања о кључним аспектима насилног понашања деце и младих у Србији у контексту теорија неутрализације и нормализације насиља.

У докторској дисертацији се полази од претпоставке да разлоге за толерисање насиља од стране деце и младих у Србији, па самим тим и за распрострањеност поменутих образаца понашања, треба тражити у вишедеценијској неутрализацији, нормализацији и легитимизацији насиља у нашем друштву. Оваква перспектива анализе насиља деце и младих је изузетно плодотворна, иако често игнорисана или, у најбољем случају, фрагментарно анализирана. У том смислу, предочена теоријска анализа представља редак подухват систематичног и свеобухватног излагања наведене проблематике у контексту српског друштва.

Особена вредност докторске дисертације произилази из интердисциплинарног приступа. Наиме, поред доминантног социолошког приступа, кандидаткиња користи и сазнања из криминологије, социјалне психологије и педагогије које комбинује у спреси са социоисторијском перспективом. Тиме садржаји предочени у дисертацији имају значај у развијању постојећих научних сазнања у више наука (социологији, криминологији, педагогији, психологији) и научних дисциплина (социологији насиља, социологији културе, социјалној психологији, социјалној педагогији, социјалној патологији).

Дисертација садржи све битне елементе који су неопходни за адекватно формулисање и утемељење истраживаног проблема. Основни појмови и концепти су добро одабрани и јасно дефинисани, уз систематично и прецизно указивање на главне релације између основних концепата. Ово посебно долази до изражаја у поглављу у којем се излажу концепти неутрализације, нормализације и легитимизације насиља. Кандидаткиња посебну пажњу поклања доприносима, али и критикама ових концепата од стране бројних аутора, као и налазима истраживања о утицајима процеса нормализације насиља на понашање појединаца и група.

У четвртном делу дисертације кандидаткиња се фокусира на процес нормализације насиља у српском друштву током деведесетих година 20. века који је, заједно са другим друштвеним факторима, допринео преображавању насиља из непожељног понашања у друштвено прихватљиво средство, тј. практичан акт за постизање циљева. Особена вредност овог дела дисертације лежи у критичкој анализи друштвених догађаја и процеса у српском друштву

koji su doveli do urušavanja vrednosnog sistema tokom devedesetih godina prošlog века, kao i posledica ove vrednosne inverzije po stavove i odnos društva prema nasilju. Ovo ujedno doprinosi razumevanju društvenog konteksta u коме se deca i mladi danas socijalizuju. U cilju demonstriranja reagovanja građana, ali i nadležnih institucija na nasilje u srpskom društvu koristi se raznolika građa koju čine sekundarni izvori podataka, kao što su naučna istraživanja, publikacije Republičkog zavoda za statistiku i drugih državnih institucija, serijali i tekstovi istraživačkih novinara, novinski članci, kao i dostupni video zapisi emisija. Pored analize, kandidatkinja je izvršila sistematičnu navedenih podataka sa ciljem identifikacije načina i mehanizama pomoću kojih se nasilje normalizuje, relativizuje i legitimizuje u brojnim sferama srpskog društva (poput religije, tradicije, porodice, obrazovanja, politike, sporta i medija). U nastavku kandidatkinja ukazuje na važnost razumevanja načina na koji se vrednosti, norme i određeni obrasci ponašanja internalizuju, uz poseban fokus na (pravne) mehanizme i procese pomoću kojih se nasilje normalizovalo i neutralizovalo tokom proteklih decenija u Srbiji. Imajući na umu sve napred navedene aspekte tematike, kandidatkinja objašnjava na koji način opisani mehanizmi i procesi zajedno doprinose nasilnom ponašanju dece i mladih.

Navedene referencе su obimne i релевантне. Обухватају штампане и електронске публикације на српском и енглеском језику, нормативне акте различитог садржаја и нивоа општости и статистичке публикације. Електронски извори омогућавају приступ додатним подацима релевантним за анализу.

Поред научног доприноса разумевању насиља деце и младих у Србији из перспективе теорија неутрализације и нормализације насиља, налази ове дисертације могу да се примене као теоријско - хипотетички оквир за емпиријска истраживања каузалних веза између процеса и механизма нормализације насиља и форми његовог испољавања (посебно код деце и младих).

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

Terek, L. (2022). Značaj porodice kao faktora u savremenim teorijama delinkventnog ponašanja dece i mladih. *Revija za sociologiju* 52 (1) 115-140. <https://doi.org/10.5613/rzs.52.1.5> (M24)

Terek, L. (2021). Nasilni obrasci ponašanja u rijaliti šou-programu „Parovi”. *CM: Communication and Media* 15: 37-67. doi: 10.5937/cm15-27578 (M24)

Terek, L. (2017). Metodološke specifičnosti empirijskih проучавања омладинског насиља у Србији. *Социолошки преглед* 51 (1): 181-207. doi:10.5937/socpreg1701181T (M24)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Резултати докторске дисертације кандидаткиње Лидије Терек потврдили су релевантност и плодотворност теорија неутрализације и нормализације при

разумевању распрострањености насилног понашања деце и младих у Србији. Кандидаткиња истиче да је насиље, као и његове узроке, нужно сагледати у специфичном друштвеном контексту, у спрези комбинације многобројних фактора. Узимајући у обзир друштвене догађаје протеклих тридесет и више година у Србији (и региону), кандидаткиња закључује да су процеси легитимизације, нормализације и неутрализације насиља (били) важни фактори који су посредно утицали и још увек утичу на његову појаву у Србији обликовањем ставова и односа појединаца према насиљу. Ови процеси су омогућени и ојачани техникама формулисања наратива о насиљу, његовим морализирањем, легализацијом и популаризацијом, као и ефикасном дисеминацијом путем медија, говора, декларација и иконографије. Такав дискурс нормализованог и неутрализованог насиља преноси се и усваја путем културне трансмисије као оправдан одговор на одређене ситуације, врсте понашања и акције.

Анализом доступне литературе, у дисертацији је утврђено да је у Србији са слабењем социјалистичке доктрине током осамдесетих година прошлог века дошло до успона идеологије национализма, која је била праћена планском нормализацијом (међуетничког) насиља са циљем стварања новог националног идентитета и националне државе. За те потребе конструисан је наратив о „непријатељима“ и наратив о насиљу. У раду је бројним примерима приказан и аргументован начин на који су ови наративи популаризовани и ојачани помоћу медија, јавних наступа политичких лидера, као и научним и уметничким делима.

За оправдање злочина и насиља, држава је током овог периода користила бројне технике неутрализације. У комуникацији са грађанима, најчешће су коришћене технике порицања жртве, позивања на вишу лојалност/ауторитет/циљ, позивања на неопходност насиља, као и техника „жртвено јагње“. У односу према међународној заједници, држава је, поред истицања неопходности и порицања жртве, често користила технике имплицаторног порицања, попут еуфемизама, контекстуализација и повољног поређења, као и контраофанзивну технику, то јест одбацивање свих навода као лажи, пропаганде, идеологије, дезинформација и предрасуда.

Последица поменуте системске нормализације и неутрализације насиља која је спровођена током више од једне деценије, затим екстремног сиромаштва, као и криминализације друштва, била је инверзија вредносног система/друштвена аномалија. Будући да вредносни систем регулише друштвене односе, одређује прихватљиве начине понашања и пожељне циљеве људске егзистенције, његово урушавање је имало озбиљан утицај на све сфере српског друштва. Овакав амбијент утицао је и на десензитизацију грађана на насиље, која је између осталог подржана неблагоприятним реаговањем, или одсуством реаговања надлежних институција на акте насиља.

Кандидаткиња истиче да насилне обрасце понашања, вредности и ставове који их одобравају, као и неутрализације које их оправдавају, деца уче у процесу социјализације, посматрањем и имитацијом родитеља, али и других чланова њиховог (не)посредног окружења. С обзиром да српско друштво већ више од три деценије негује вредности које су пермисивне према насиљу, кандидаткиња закључује да постоји велика вероватноћа да се оне циљано преносе деци, како би се она што боље „снашла“ и интегрисала у друштво. Данашња деца и млади су

од момента рођења у свим сферама друштва окружени вредностима и ставовима који оправдавају (или не осуђују јасно) насиље. Насилне обрасце понашања испољавају и институције и особе од ауторитета, великог друштвеног угледа и утицаја које су таквим понашањем просперирале у животу. Наведене чињенице објашњавају толерисање и равнодушност према насиљу, као и насилно понашање деце и младих.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Резултати истраживања су изложени на прегледан, јасан и систематичан начин, праћени одговарајућом социолошком анализом и објашњењем. Тумачење резултата је јасно, доследно и утемељено у претходно дефинисаном појмовно-хипотетичком оквиру. Изведени закључци су такође представљени јасно и прецизно. Комисија закључује да се начин приказа и тумачења резултата истраживања у оквиру ове докторске дисертације може сматрати адекватним, те на основу тога даје позитивну оцену.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Дисертација кандидаткиње Лидије Терек под називом *Теорије неутрализације и нормализације насиља као аналитички оквир за објашњење насилног понашања деце и младих у Србији* је написана у складу са образложењем које је дато у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Дисертација садржи све битне елементе који су описани у одељку IV.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Дисертација *Теорије неутрализације и нормализације насиља као аналитички оквир за објашњење насилног понашања деце и младих у Србији* је прва систематична и интердисциплинарна анализа проблематике насиља деце и младих у Србији у контексту теорија неутрализације и нормализације насиља. Особен допринос докторске дисертације садржан је у конструисању теоријско – хипотетичког оквира за истраживање и објашњење каузалних веза између процеса нормализације и неутрализације насиља и насилног понашања деце и младих у Србији, као и у указивању на могуће механизме превенције и сузбијања насиља деце и младих.

На основу анализе која је вршена програмом IThenticate који Филозофски факултет користи за проверу оригиналности текста у докторским дисертацијама, закључено је да индекс поклапања у раду кандидаткиње Лидије Терек износи 9%. У 97421 речи програм проналази 839 поклапања према 257 извора. Четири поклапања су 1%, а остала поклапања су мања од 1%. На основу наведеног извештаја, Комисија закључује да текст докторске дисертације не садржи елементе плагијата.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

У дисертацији нису уочени недостаци који би битније утицали на резултате

истраживања.
☒ ПРЕДЛОГ:
На основу наведеног, комисија предлаже:
а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана.

Место и датум:
Нови Сад, 12.04.2024.

1. проф. др Јована Чикић, ванредни професор
_____ , председник
2. доц. др Марица Петровић, доцент
_____ , члан
3. проф. др Ана Билиновић Рајачић, ванредни професор
_____ , члан - ментор 1
4. . проф. др Алексеј Кишјухас, ванредни професор
_____ , члан – ментор 2

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.